

מועצה אזורית באר טוביה
מחלקת נוער

מאזר הפצלות לחנוכה מנהל חברה ונוצר:

צפ מנצויות החג

חג החנוכה חל בכ"ה בכסלו ונמשך שמונה ימים. המסורת היהודית קושרת את החג למלחמת החשמונאים ביוונים, ניצחון מעטים מול רבים. המלך אנטיוכוס אפיפנס ביקש לחזק את האופי היווני של ממלכתו, וזאת באמצעות הפיכת ערים קיימות – ובכלל זה ערים יהודיות – לערים יוניות ואיליות. במסגרת מדיניות זו הפך אנטיוכוס את ירושלים לעיר יונית, והעניק לה את השם היווני – אנטיוכיה, על שמו. המאבק בין החשמונאים ליוונים היה בעיקרו מאבק על רקע דתי ותרבותי. אנטיוכוס גזר גזירות נגד היהודים שבעקבותיהן פרץ במודיעין המרד בהנהגתו של מתתיהו החשמונאי. ומשם התפשט לירושלים. שיאו של הניצחון בא לידי ביטוי בכיבוש ירושלים מחדש וטיהור המקדש. בכ"ה בכסלו שנת 164 לפני הספירה נחנך בית המקדש מחדש. החשמונאים קבעו תאריך זה כחג החנוכה ומאז ועד היום הוא נחוג בתפילה ובשמחה בכל קהילות ישראל. עם הקמת התנועה הציונית המודרנית קבל סיפור ניצחונם של החשמונאים משמעות חדשה התנועה הציונית אימצה את מאבק המכבים ואת חג החנוכה כסמל לתחייה הלאומית.

הכ"ה חנו

מטרה

לעמוד על משמעויות החג, הערכים הגלומים בו וסמליו.

מחלק הפצלה

אוכלוסיית יצר: גילאי חט"ב

משך זמן: 45 דקות

מועצה אזורית באר טוביה
מחלקת נוער

שלב א- אישי במליאה.

המנחה מבקש מכל אחד מהמשתתפים להשלים את המשפט: "חנוכה בשבילי זה..."

למנחה: המשתתפים יתבקשו לציין מה הם יודעים על החג? מנהגים של החג, סיפורים שירים וכדומה. במידה ואין למשתתפים ידע מספיק במקורות החג המנחה ישלים את החסר.

שלב ב – קבוצתי

המשתתפים יתקבצו לקבוצות בנות 4-5 משתתפים

א. המשתתפים יספרו זה לזה כיצד הם חוגגים את החג בביתם, מנהגים ומסורות אופייניות המתקיימים במשפחתם.

ב. המנחה יחלק לכל קבוצה קטע מקור המתייחס לחג ולמשמעויותיו ויבקש מהם לדון בשאלות שבכרטיס.

כרטיס משימה קבוצתי

1. אלו מושגים שעלו בשלב א' קשורים למקור בו עיינתם?
  2. אלו ערכים וסמלים מופיעים במקור?
  3. ציינו מה התחדש לכם מתוך קטע המידע שקבלתם.
- כל קבוצה תבחר בנציג שיציג את עקרי הדברים שעלו בדיון בפני המליאה.

שלב ג: במליאה

1. דיווח
2. מהם המקורות לחג? אילו ערכים גלומים בחג?
3. כיצד תחגגו את החג בביתכם, מה תרצו להוסיף? ומה תרצו לשנות?
4. מה תרצו להעביר לדורות הבאים?

מועצה אזורית באר טוביה
מחלקת נוער

נספחים:

כרטיס מס' 1

וכך אמר יהודה המכבי ללוחמיו לפני יציאתם לכיבוש ירושלים:

"חברי, לא תזדמן לכם שעה אחרת, שיש בה הכרח גדול יותר בעוז נפש ובבוז לסכנות משעה זו, שכן אם נילחם עכשיו באומץ לב – ניתן לנו לשוב ולזכות בחרות... לעבוד את אלוהים. ומכיוון שבידכם הדבר בשעה זו, לשוב ולהשיג את החירות הזאת ולחדש [את] חיינו באושר ובברכה... על פי החוקים ומנהג האבות – או לשאת את החרפה הגדולה ביותר, ולהשאיר [את] גזעכם ללא זרע לכשתהיו רכי לב במערכה (במלחמה). הילחמו לפי כורח השעה והאמן תאמינו שבמותכם למען פרסי הניצחון, כגון – חירות, מולדת, חוקים ודת, תזכו לתהילת עולם. היכוננו אפוא ברוחכם, כי מחר עם שחר תתנגשו עם האויב".

יוסף בן מתתיהו, קדמוניות היהודים, חלק ג ספר שנים עשר. תרגום לעברית: אברהם שליט, מוסד ביאליק, תשכ"ג.

כרטיס מס' 2

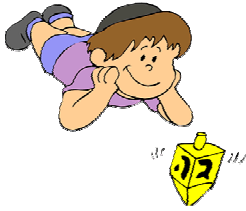
המאבק בין היהודים ליוונים היה בראש ובראשונה מאבק דתי ותרבותי – ולא מאבק לאומי. מרד החשמונאים פרץ על רקע גזירות הדת הקשות של אנטיוכוס נגד היהודים – גזירות ללא תקדים בתולדות ישראל. המרד פרץ במודיעין – שיאו היה הניצחון בכיבוש ירושלים מחדש, בטיהור בית המקדש מן הפסילים ועבודת האלילים. החשמונאים, בהנהגתו של יהודה המכבי חנכו בכ"ה בכסלו שנת 164 לפני הספירה את בית המקדש וקבעו אותו כחג החנוכה. מאז ועד היום בקהילות ישראל השונות חוגגים את חג החנוכה בתפילה ובשמחה. במשך שמונה ימים מדליקים נרות. בתפילת העמידה (תפילת שמונה עשרה) ובברכת המזון מוסיפים את ברכת "על הניסים ועל הנפלאות שעשית לאבותינו..."

עובד על פי מן המסד, ילקוט מושגים ביהדות, משרד הבטחון הוצאה לאור 1986

מועצה אזורית באר טוביה מחלקת נוער

כרטיס מס' 3

מצוות הדלקת נרות חנוכה חלה על כל קהילות ישראל. עם השנים קהילות ישראל ברחבי העולם פתחו מנהגים ומסורות אופייניות לכל קהילה וקהילה. בירושלים נהגו ילדים לעבור מבית לבית לשיר שירים בלאדינו ולבקש שמן, קמח, שום ובצל. בילדים בתימן עברו מבית לבית בידיהם פנסים קטנים מנייר ובתוכם נרות מוארים. מינהג "מעוה חנוכה" התפתח במערב אירופה. במרבית קהילות ישראל מקובל להכין סופגניות ולביבות מטוגנות בשמן לזכר נס פך השמן ולשחק בסיבונים.

כרטיס מס' 4

ישנם מספר מסורות לגבי מינהג הדלקת הנרות בחנוכה. **מסורת אחת** מתבססת על הדלקת הנרות הראשונה במקדש לאחר טיהורו בידי החשמונאים: החשמונאים לא יכלו להשתמש במנורת בית המקדש, שנבזזה בידי אנטיוכוס יחד עם שאר כלי המקדש, ולכן נאלצו להדליק נרות במקדש בשיפודים של ברזל – וכך עשו במשך שמונה ימים. ולזכר אותה הדלקה ראשונה, שנמשכה שמונה ימים, קבעו את המינהג להדליק נרות במשך שמונת ימי החנוכה (מגילת תענית פרק ט).

מסורת שניה מתייחסת לנס פך השמן המסבירה את הדלקת הנרות על רקע נס החנוכה – נס פך השמן: לאחר שהחשמונאים טיהרו את המקדש וביקשו להדליק את המנורה שעמדה בבית המקדש חיפשו במה להדליק ולבסוף הם מצאו רק פך שמן אחד קטן שלא נטמא בידי היוונים. כמות השמן שבפך יכלה להספיק להדלקת הנרות במנורה ליום אחד בלבד – אבל נעשה נס, והשמן הספיק לשמונה ימים. ולזכר שמונת הימים שבהם דלקה המנורה קבעו את שמונת ימי החנוכה. (על פי מסכת שבת דף כא עמ' ב)

מועצה אזורית באר טוביה
מחלקת נוער

כרטיסיה מס' 5

הערה למנחה: לפניך רשימה של שירי חנוכה. ניתן לחלק לקבוצות ולבקש מהם לדון בשאלה מה ניתן ללמוד על החג מהשירים.

לדוגמא:

השיר "ימי החנוכה חנוכת מקדשנו,
בגיל ובשמחה ממלאים את לבנו.
לילה ויום סביבוננו יישוב
סופגניות נאכל גם לרוב.
האירו! הדליקו!
נרות חנוכה רבים,
על הנסים ועל הנפלאות
אשר חוללו המכבים...

" הבה נרימה נס ואבוקה יחד פה נשירה את שיר החנוכה...." " כד קטן כד קטן
שמונה ימים שמנו נתן...." וב "אנו נושאים לפידים בלילות אפלים...."

הפצלות נוספות ניתן למצוא ב"הפצלות אופדיה", אנציקלופדיה לפצילות חברתית, כרך חורף.

1. **חנוכה, הסיפור האמיתי**- עובד על פי צוות משרד החינוך התרבות מינהל חברה ונוער עמ' 96.
2. **גיבורים וגבורתם**, עובד על פי יאיר שרלו, יוסי נמרי, מתוך תדפיס בהוצאת מלי"ץ- המכונים הציוניים עמ' 131.
3. **פענח אותי!** עובד על פי סדנת נשים מתוך "חוברת עבודה לילדים לחג חנוכה" בהוצאת " לקוממיות" מרכז לתודעת ישראל ולאומיות עמ' 140.
4. **יהדות מול הלינזם**, עובד על פי מירי אריכא, אריה מרק, שירות לאומי. מתוך " עמיעד שנת התשנ"א בהוצאת גשר- " עמעד"

כתיבה: שרה כהן
עריכה: חיה פלג

מועצה אזורית באר טוביה
מחלקת נוער

קחו חג

חנוכה

יואל - עזוב אותי ממסיבת חנוכה. כל החג הזה היסטוריה, את מי זה מעניין?
דני - למה היסטוריה? חנוכה לא אומר לך שום דבר היום?
יואל - מה פתאום? איפה תמצא היום את יהודה המכבי?
דני - את יהודה המכבי לא אמצא, אבל מעשים כמו אלה שעשה, אמצא גם היום.
יואל - ופח שמן בשביל נס חנוכה איפה תמצא?
דני - פח שמן ממש אמצא כנראה בסופרמרקט, אבל הצלחות מפתיעות, אולי אפילו ניסים, אפשר למצוא היום. יהודה המכבי ופח השמן וכל שאר ה"שמות" מחנוכה קרו אמנם לפני הרבה שנים, אבל נשאר מהם משהו.
יואל - מה נשאר? משחקים וסיפורים?!
דני - זה, וקצת יותר מזה. הם גם הפכו לסמלים. ומה שעכשיו מעניין לבדוק זה איך מתבטאים הסמלים האלה כיום, בחיים שלי ושלך ושל כל האנשים בישראל.

מסיבת משימות - חנוכה היום

המטרה: לגלות (בצורה משחקית ומשעשעת) את המשמעות שיש לחג חנוכה ולסמליו בימינו.
למי? המסיבה מיועדת לכל חברי המועדון, מגילאי 12 עד 120, אך אפשר כמובן לשתף בה רק חלק מן הקבוצות או אפילו קבוצת גיל אחת בלבד.
איך? מחלקים את כל המשתתפים לשתיים עד חמש קבוצות, בכל קבוצה - בין שישה לשנים עשר משתתפים. הקבוצות מפוזרות באולם, כל קבוצה בפינה משלה. מדי פעם יכריז המנחה על משימה, ועל כל קבוצה לבצע את המשימה בעת ובעונה אחת או בזו אחר זו (על פי המפורט בתיאור המשימה), במשך הזמן המוקצב.
צוות שופטים, המורכב משלושה מדריכים וחניכים יעניק נקודות על פי רמת בצוע המשימה. בכל משימה, הנקוד הגבוה ביותר יהיה 10, כך שמשקלן של כל המשימות יהיה שווה. בסיום הערב, הקבוצה שתצבור מספר רב ביותר של נקודות, תזכה.

לפניך רשימת משימות, תוכל להשתמש בכולן או בחלקן בהתאם לחניכך. כמו-כן תוכל להוסיף משימות משלך, אך שים לב לכך שתהיינה קשורות למטרה, שהיא כזכור, מציאת הקשר בין חג החנוכה, סמליו ומשמעותיו לבין ימינו.

משימות התארגנות

שתי המשימות הראשונות אינן עוסקות עדיין בקשר שבין חנוכה לימינו. מטרתן העיקרית ליצור אוירה ורוח קבוצתית.

משימה א': התארגנות בקבוצה: בתוך הזמן המוקצב (כעשר דקות),

על כל קבוצה למצוא לעצמה שם, לעצב לעצמה סמל, אשר אותו כל משתתף יענוד לדש בגדו, ולחבר סיסמה. השם, הסמל והסיסמה יהיו קשורים לחג החנוכה.
הציוד להכנה: ניירות בריסטול, לורדים, ניירות צבעוניים, וסיכות להידוק סמלים.

מועצה אזורית באר טוביה
מחלקת נוער

ניקוד: על פי מקוריות, ביצוע, וקשר לחנוכה.

משימה ב': חנוכה עשויה חניכים. על כל קבוצה, בעת ובעונה אחת, ליצור פסל חי, המורכב מחניכים בצורת חנוכייה. החניכים יכולים לבנות פירמידה, לעמוד זה ליד זה בתנוחות שונות, להשתמש בחפצים שונים או כל דרך אחרת הנראית להם בתנאי שלחנוכייה יהיו 8 נרות ושמש. ניקוד: על פי מקוריות, חינויות, שמושיות ושיתוף כל החניכים שבקבוצה.
אפשר להמשיך: כל חנוכייה (או רק חנוכייה של הקבוצה הזוכה) תודלק על-ידי השמש בטקס הדלקת נרות מלווה בשירה וברבה.

משימה ג': שיר חדש-ישן - השיר "כד קטן" מתאר נס שהיה פעם, היום אולי לא קורים לנו ניסים, אך קורים דברים מפתיעים כגון הצלחה בלתי צפויה, זכייה גדולה וכו'. במשימה זו נתייחס לניסים או כמעט-ניסים הקורים בימינו.

מהלך המשימה: המדריך קורא בקול רם את מילות השיר "כד קטן"

"כד קטן כד קטן
שמונה ימים שמנו נתן
כל העם התפלא
מאליו הוא מתמלא
כל העם אז התכנס
והכריז אך זהו נס
אילולי כד זה נשאר
מקדשנו לא הואר".

השיר מתאר נס שהתרחש בעבר הרחוק. בזמן המוקצב מראש (כעשר דקות) על כל קבוצה לחבר למנגינת השיר "כד קטן" מילים חדשות, שתתארנה נס לאומי או פרטי המתרחש בימינו. למשל: ניצחון מפתיע בספורט; החלמה ממחלה שאין לה מרפא; הינצלות מתאונה; ניצחון במלחמה ועוד.

לאחר הזמן שהוקצב, כל קבוצה בתורה, תשיר את השיר לפני כל המשתתפים.
ניקוד: מקוריות, איכות השיר, נאמנות לנושא הנס, ביצוע השיר.

משימה ד': קריאה למרד בספר המכבים מסופר על ראשית המרד אשר בו מכריז מתתיהו על המטרה העיקרית שלמענה יש למרוד: "ויקרא מתתיהו בעיר בקול גדול לאמור כל המקנא לתורה העומד בברית ילך אחרי".

ציוד להכנה: ניירות בריסטול, צבעים.

מהלך המשימה: על כל קבוצה למצוא נושא רעיוני חברתי, פוליטי או כלכלי, אשר למענו מוכנים אנשי הקבוצה לצאת למאבק ולמרד. על הקבוצה לארגן אירוע אשר בו היא תקרא ליתר החניכים להצטרף למרד. אירוע זה יכול לכלול - החתמת חניכים אוהדים, נאומים, הפצת כרוזים, קריאת סיסמה, שירת המנון, בחירת הנהגה וכו'.

רצוי שאירוע הקריאה למרד ייעשה באופן מלהיב ומשעשע, אך על נושא המרד להיות רציני כגון: שיפור תנאי חיים בשכונות מצוקה, שינוי תוכנית הלימודים בבית-הספר לבנות בצה"ל, או כל נושא פוליטי, כלכלי וחברתי אחר. זאת כדי להשיג את מטרת הערב, והיא - לזכור את הקשר בין מרד החשמונאים לפעולות שינוי ומרידה אפשריות בימינו.

סדר ביצוע המשימה: לכל קבוצה יוקצב זמן של עשר דקות להתארגנות. אחר כך, כל קבוצה בתורה תארגן את אירוע הקריאה למרד תוך הפעלה מרבית של קהל החניכים.
ניקוד: מידת השכנוע וטיב הטיפול בנושא.

טיב הארגון.

הפעלת כל חברי הקבוצה.

שיתוף הפעולה

גיוון ומקוריות.

מועצה אזורית באר טוביה
מחלקת נוער

הערה: לפעילות זו ניתן לתת הארכת זמן באם תידרש.

משימה ה': תחרות עיתונים, במשימה זו על החניכים למצוא בעיתונים תיאורי אירועים בני ימינו, הקשורים לסמלים הלקוחים מן המסורת של חנוכה.
הציוד להכנה: ערמת עיתונים וכלי כתיבה.
מהלך המשימה: המדריך מכריז על נושא הקשור בחנוכה (סמל, אירוע ובדומה). על כל קבוצה למצוא ולגזור בזמן מוקצב (כעשר דקות) ידיעה אחת הקשורה לנושא שעליו הכריז המדריך. בתום הזמן המוקצב כל קבוצה מגישה את הידיעה שגזרה לשופטים אשר יקבעו באיזו מידה מתאימה הידיעה לנושא.

רשימת הידיעות שיש לגזור מן העיתון

1. במדרש לחנוכה כתוב: "ויבקשו שמן זית להדליק את המנורה ולא מצאו כי אם צלוחית אחת והיתה בה כשעור הדלקת יום אחד והעלו ממנה שמונה ימים".
מצאו וגזרו מן העיתון שבידכם דוגמא לנס - כלומר לתופעה חיובית ומפתיעה (לאו דווקא תופעה על טבעית). למשל: "מכבי נצחה את צ.ס.קא".
2. בספר המכבים מסופר שהיוונים דכאו את היהודים.
מצאו וגזרו מן העיתונים שבידכם דוגמא לדיכוי עם על ידי עם אחר.
למשל: "סופרים ועורכים של ירחון יהודי ברוסיה הושלכו לבית הכלא".
3. בספר המכבים - מסופר: "... נתפשו ונאנסו מאת המלך לאכול בשר חזיר..."
מצאו וגזרו בעיתון שבידכם דוגמאות לכפיה דתית או רדיפות דת.
למשל: "מצבות יהודים חוללו בלוס אנג'לס", הותקפו יהודים בפריז".
4. בספרי המכבים מתוארים קרבות רבים למשל: "(מתתיהו) התחזק וירד מן ההר ויצא לקרב על שרי צבא אנטיוכוס והכה אותם..."
מצאו וגזרו מן העיתונים שבידכם דוגמה לתיאור קרב.
למשל: "כח צ.ה.ל. פשט על יעדי מחבלים".
5. בספר המכבים מסופר על רוח ההתנדבות למרד ביוונים. מצאו וגזרו מן העיתונים שבידכם דוגמה להתנדבות והקרבה למען נושאים חשובים. למשל: "נערים התנדבו לעזור בעיירות פיתוח".

ניקוד: השופטים יעניקו לכל ידיעה אפס, אחת או שתי נקודות, על פי התאמתה לנושא.

משימה ו': המחזת מחזה קצר. מתתיהו וחמשת בניו קמים לתחייה ומופיעים ברחוב המלך ג'ורג' במרכז ירושלים (או בכל מרכז עירוני שתרצו).
על הקבוצה להציג מחזה קצר שישקף את תגובותיהם של המכבים לישראל של ימינו. למשל - יכוח עם העוברים ושבים, או בינם לבין עצמם. המחזה יכול להיות משעשע אך עליו לשקף את דמויות המכבים ודעותיהם. הקצב כחמש עד עשר דקות להכנת העלילה, התחפושות ולחלוקת התפקידים.
ניקוד: רמת ביצוע, המידה שבה המחזה משקף את דמויות המכבים.

משימה ז': עיצוב מטבע הניצחון.

הציוד להכנה: ניירות בריסטול, צבעים, לורדים, דבק, מספריים. מהלך המשימה: החשמונאים טבעו מטבע לכבוד ניצחונם במרד ולכבוד עצמאותם. על הקבוצה לתכנן שטר או מטבע חדש המעיד על הישג חברתי או מדיני של ישראל היום.

את הרעיון לשטר או למטבע יש לצייר על בריסטול משני צידיו, ולגזור אותו בצורת מטבע או שטר ענק.
ניקוד: מקוריות, עיצוב ורעיון נאים, התאמה למציאות של ימינו.

משימה ח': הפיכת עיתון של ימינו לעיתון מימי החשמונאים

ציוד להכנה: עיתונים, מספריים, ניירות, דבק.
מהלך המשימה: כל קבוצה תקבל עמוד ראשי של עיתון זהה.

מועצה אזורית באר טוביה מחלקת נוער

בזמן מוקצב מראש (כעשר דקות) על הקבוצה להפוך את העיתון שבידיה לעיתון מימי החשמונאים. המשימה תעשה על ידי החלפת מילים, שמות ומושגים - למילים, שמות ומושגים השייכים לימי החשמונאים, החלפת המילים תעשה על-ידי הדבקת פיסות נייר, שעליהן תנתב המילה החדשה. לדוגמא: את הידיעה: "כח צה"ל פשט על יעדי מחבלים בדרום לבנון, חוסלו עמדות, פוצצו בתים וג'יפים".

אפשר להפוך על ידי החלפת מילים והדבקת מילים חדשות לידיעה הבאה: "כוח חשמונאי פשט על יעדי לוחמים יוונים בדרום בית-שאן. חוסלו עמדות, הושמדו בתים ופילים".
רצוי שהשינויים יהיו קטנים ככל האפשר תוך שמירה על רוח הידיעה המקורית.
ניקוד: מספר הידיעות שהוסבו תוך שינוי קטן ככל האפשר.
התאמה לתקופת המכבים.

לסיום, שתי משימות שאינן קשורות ישירות למטרה שלנו; אך יש בהן כדי להוסיף גיוון ושעשוע למסיבה.

משימה ט': שמירת הגחלת

ציוד להכנה: נרות וגפרורים.

מהלך המשימה: כל קבוצה מסתדרת בשורה עורפית כשכל חניך עומד במרחק מטר וחצי מחברו. משתתף ראשון בכל שורה מקבל נר דלוק ומשתתף אחרון בכל שורה מקבל נר שאינו דלוק. יתר המשתתפים מקבלים חמישה גפרורים כל אחד, בהינתן האות, מדליק המשתתף הראשון בעל הנר הדלוק את הגפרור שבידי החניך שמאחריו, וזה מדליק את הגפרור של החניך שמאחריו וכך עד לאחרון בשורה המחזיק נר בידו.
זוכה הקבוצה שהדליקה ראשונה את הנר האחרון בשורה.

שתי הערות:

- א. במקרה שגפרור כבה, המשתתף הראשון בעל הנר הדולק מתחיל שוב את ההדלקה מן ההתחלה.
- ב. יש לדאוג לכך שמספר המשתתפים בכל קבוצה יהיה שווה.

משימה י' : מרוץ הלפיד

המרוץ מתנהל כמרוץ שליחים שבו כל משתתף בתורו רץ עד הקיר עם נר דולק בידו וחוזר לקבוצתו. ברגע שובו אל הקבוצה הוא מעביר את הנר למשתתף הבא הרץ עד הקיר וכך הלאה עד שאחרון המשתתפים חוזר לקבוצתו עם נר דולק.
במקרה שהנר כבה תור כדי ריצה חוזר החניך לתחילת המסלול והמדריך מדליק לו את הנר פעם נוספת.

מועצה אזורית באר טוביה
מחלקת נוער

פצילות סביב הכרזה על חנוכה

מינהל חברה ונוער

משרד החינוך

חנוכה

מועצה אזורית באר טוביה
מחלקת נוער

מהלך הפעילות

חגי ישראל ומועדיו הם חלק חשוב מן הקניינים הלאומיים, הרוחניים והתרבותיים של עמנו, והם מהווים ציוני דרך בתולדות עמנו מראשיתו ועד ימינו. בפעילות זו נעמוד על המשמעות של חנוכה ועל הערכים והסמלים המאפיינים אותו.

מטרה :

להכיר ערכים וסמלים הקשורים לחנוכה ולבחון את מידת הרלוונטיות לחיינו כיום.

כלי מתחיל רישת אצטו:

- מה אני מרגיש לגבי החג?
- איזה סמל בכרזה דיבר אלי במיוחד? מדוע?
- האם יש בכרזה סמלים שאינם מובנים לי?
- כיצד חוגגים את החג במשפחתי?

המתחילים מתחילים לקבוצות:

חברי הקבוצה מספרים זה לזה על הסמלים שדיברו אל ליבם, ינמקו וידונו בשאלות הבאות:

1. אילו ערכים גלומים בחג? כיצד הם באים לידי ביטוי בדרך בה אתם חוגגים?
2. מה מידת הרלוונטיות של ערכים אלו לחיינו כיום?
3. מהו, לדעתכם, הקשר בין הסמלים שבחרתם לבין המסורת היהודית והתרבות הישראלית העכשווית? הסבירו.
4. אילו רעיונות, מסרים, וסמלים הם חשובים, רלוונטיים, ישימים, מיושנים, מודרניים, לדעתכם?
5. עם אילו רעיונות, מסרים, וסמלים אתם מזדהים? מדוע?
6. מה מתוך הרעיונות ששמעתם במפגש תרצו לאמץ בדרך בה תחגגו את חנוכה במשפחתכם, בתנועה, עם חברים ועוד?
7. מה עשויה להיות תרומתם של בני הנוער למימוש הערכים הגלומים בחג במסגרות השונות?

ניתן להציע לחברי הקבוצה לבטא את יחסם לחג בעיצוב כרזה משותפת, אותה יציגו במליאה.

מועצה אזורית באר טוביה
מחלקת נוער

חנוכה לאורך הדורות

(לקראת חנוכה)

פעילות מס' 5 מתוך החוברת "עתיד" תוכנית לבני נוער דתיים וחילוניים
בנושאי זהות יהודית

מטרות:

- לעמוד על המשמעויות השונות שקיבל החג במהלך הדורות.
- להרחיב את ההיכרות בין חברי הקבוצה.

משך הפעילות: שעה וחצי

עזרים: שאלון חנוכה - כמספר המשתתפים (נספח מס' 1), דף הסבר על תקופת בית חשמונאי (נספח מס' 2) כרטיסיות משמעות החג (נספח מס' 3), כרטיס משימה - כמספר הקבוצות (נספח מס' 4).

מהלך הפעילות

שלב א - במליאה

המנחה יפתח ויסביר על "sharing" - מתכונת חדשה לפתיחת היום, שנועדה להרחבת ההיכרות, לחימום וכניסה לנושא היומי.

המנחה יזמין את חברי הקבוצה להתייחס לשאלה: "מה הבאתי איתי היום ל"עתיד"? יש לכבד את המשתתפים שאינם רוצים לשתף או להשתתף.

(מהו "שרינג" (שיתוף) - קבוצה נוצרת על ידי התחברות של פרטים שונים ומגוונים, הבאים ממקומות אחרים, מחוויות שונות, לעבודה משותפת בזמן ובמקום מוגדר. ייחודה של קבוצה הוא בהתחברות של הפרטים לסך כולל שהוא יותר מחיבור של פרט ועוד פרט. על מנת שהקבוצה תפנה את פניה פנימה, אל התהליך והתוכן שמזמנת הפגישה, יש לעבור מעין "טקס מעבר".

"שרינג" משתפים המשתתפים אחד את השני בעולם שממנו באו אל הקבוצה - "מה אני מביא היום לקבוצה?" באמצעות שיתוף זה גדל הסיכוי לחיבור והבנה בין המשתתפים. ה"שרינג" "מפנה מקום"

מועצה אזורית באר טוביה מחלקת נוער

להכלה של התהליך הצפוי בקבוצה. פעמים רבות המשתתפים נמצאים בחדר בגופם, אולם בתודעתם וברגשותיהם הם עדיין לא בקבוצה, השרינג מצמצם וסוגר פער זה).

שלב ב - אישי במליאה

כל משתתף יקבל שאלון ובו מספר שאלות בנושא חנוכה. על המשתתפים:

1. לראיין את חבריהם.
2. לענות באופן אישי על השאלות שבדף. (נספח מס' 1)

להלן אפשרויות להעברת השאלון:

- "פריז" - חברי הקבוצה מסתובבים בחדר ולשמיעת המילה "פריז" נעצרים ומראיינים את המשתתף הקרוב ביותר אליהם.
- "כספת" - חברי הקבוצה יושבים במעגל פנימי ובמעגל חיצוני (פנים מול פנים), ובכל דקה מבקשים מאחד המעגלים לזוז כמה כיסאות ימינה או שמאלה.

המנחה יזמין את המשתתפים להתייחס לדברים שעלו באמצעות השאלונים:

מה הפתיע? מה התחדש? מה למדת על חבריך?

המנחה ייתן הסבר קצר על התקופה עליה אנו מדברים: התקופה ההלניסטית לאחר גלות בבל - תקופת בית חשמונאי (לפנה"ס) (נספח מס' 2)

שלב ג - בצוותים

חלוקה לצוותים. כל צוות יקבל טקסט (נספח מס' 3), שבו מסופר על אחת ממשמעויות החג וכרטיס משימה (נספח מס' 4). על חברי הצוות לקרוא את הטקסט ולכתוב בקצרה את המשמעות שניתנה לחג בתקופה הנידונה.

כל צוות יבחר נציג והוא יציג בפני המליאה את עיקרי הדברים לגבי משמעות החג בתקופה שהצוות דן בה.

למנחה: הטקסטים יוצגו על פי סדר כרונולוגי של התקופות המוצגות בכרטיסיות החל מכרטיס מס' 1 ואילך.

שלב ד - במליאה

דיווח הקבוצות.

שאלות לדיון:

1. איזו משמעות של חג החנוכה מוכרת לכם? מדוע דווקא היא?

מועצה אזורית באר טוביה מחלקת נוער

2. האם שמעתם בפעילות על משמעות חדשה / אחרת של חג החנוכה שהפתיעה אתכם, או חידשה לכם משהו שלא ידעתם קודם לכן?
3. אילו יכולתם להוסיף משהו למנהגי החג, מה הייתם מוסיפים?
4. מבין המשמעויות לחג שעלו בצוותים השונים, האם יש משמעות המתאימה למציאות שלנו כיום? נמקו.
5. האם יש משהו ששמעתם היום בפעילות, שהייתם מספרים ומחדשים בבית? נמקו.

נספחים

נספח מס' 1 - שאלון חנוכה

1. באיזו שעה מדליקים את החנוכייה?
2. מי מבני המשפחה מדליק את הנרות?
3. במה מדליקים את החנוכייה?
4. כמה חנוכיות מדליקים?
5. האם ישנה חנוכייה בעלת משמעות מיוחדת? מסורת משפחתית?
6. מה נוהגים לומר או לשיר לאחר ההדלקה?
7. האם יש דבר נוסף שאתם נוהגים לעשות בחנוכה?

נספח מס' 2 - הסבר על התקופה ההלניסטית ובית חשמונאי

התקופה ההלניסטית בארץ ישראל מתחילה בכיבוש הארץ בידי אלכסנדר מוקדון בשנת 332 לפנה"ס ומסתיימת במרד החשמונאים בשנת 167 לפנה"ס. עם זאת, נהוג לכלול בתחומי תקופה זאת גם את התקופה החשמונאית (63-160 לפנה"ס), שבה הייתה ההשפעה ההלניסטית על הארץ ועל שליטיה מורגשת לא פחות מן התקופה בה היו שליטיה זרים. התקופה ההלניסטית מתחילה עם סיום הכיבוש הפרסי בארץ ישראל על ידי אלכסנדר מוקדון וממשיכה עם מאבקי הכוח על השליטה בארץ בין יורשיו השונים, החל מבית תלמי ששלט החל מ- 301 לפנה"ס על ארץ ישראל וכלה בהשתלטות בית סלאוקוס על ארץ ישראל ב- 200 לפנה"ס. מרד החשמונאים והתפוררות הממלכה הסלאוקית הביאו להקמת מדינה יהודית עצמאית במידת מה בתחומי ארץ ישראל, כל זאת עד לתחילת השלטון הרומאי על ארץ ישראל. כיבוש ארץ ישראל על ידי אלכסנדר הביא לא רק לחילופי שלטון באזור אלא גם לחילופי תרבויות באזור, התרבות ההלניסטית החלה משתרשת בארץ ישראל. בשלביה המוקדמים הורגשה השפעת התרבות רק באזורים העירוניים, ובעיקר בעיר ירושלים. דווקא עם יסוד

מועצה אזורית באר טוביה מחלקת נוער

ההממלכה החשמונאית החל תהליך מואץ של התייוונות וחדירת המנהגים ההלניסטיים לחיי התושבים היהודים בארץ ישראל. (מתוך ויקיפדיה)

החשמונאים הם שושלת מלוכה ששלטה בארץ ישראל במאה השנייה לפנה"ס עד המאה הראשונה לפנה"ס. הם היו צאצאיו של מתתיהו הכהן, אשר הנהיג את מרד החשמונאים כנגד השלטון הסלאוקי, בתקופת הבית השני, ולאחר מכן הוציאו מתוכם כוהנים גדולים, מלכים ושליטים. החשמונאים היוו את המשפחה השלטת ביהודה מעלייתו של מתתיהו הכהן (167 לפנה"ס) ועד מותו של אחרון מלכי בית חשמונאי, אנטיגונוס השני, בשנת 37 לפנה"ס. בתקופה זו הייתה יהודה ממלכה עצמאית, שבה שלט שליט חשמונאי, כמלך או ככוהן גדול. תקופת ממלכת החשמונאים הייתה תקופה של עצמאות מדינית ולעיתים גם של כוח צבאי, וחלה בה הרחבת גבולות הממלכה, לראשונה מאז מות צדקיהו, אחרון מלכי בית דוד. לאחר נפילת מלכי בית חשמונאי לא קמה עוד ישות יהודית עצמאית, פרט לאפיזודות הטראגיות הקצרצרות בימי המרד הגדול ומרד בר כוכבא, וזאת עד להקמת מדינת ישראל במאה העשרים, כאלפיים שנה לאחר נפילת בית חשמונאי. החשמונאים הוכחדו עד האחרון שבהם בידי הורדוס, וצאצאיו של הורדוס ממרים החשמונאית אינם נחשבים עוד לבני בית חשמונאי כי אם לבני בית הורדוס. (מתוך ויקיפדיה)

נספח מס' 3 - משמעויות החג

צוות 1: האירוע ההיסטורי

חנוכה הוא חג שנקבע לזכר אירועים שאירעו בתקופת הבית השני. כך מתואר מקור החג בספר החשמונאים א' (הנקרא גם ספר המכבים), המקור העברי של הספר אבד ונשאר רק התרגום היווני ממנו תירגמו מחדש לעברית). זהו הטקסט הקדום ביותר שממנו אנו למדים על חנוכת המקדש: "וישכימו בבוקר בחמישה ועשרים לחודש התשיעי הוא חודש כסלו בשמונה וארבעים ומאה שנה: ויקריבו קורבן על פי התורה על מזבח העולה החדש אשר עשו: בעת וביום אשר טימאוהו הגויים בעצם היום ההוא נחנך בשירים ובנבלים ובכינורות ובמצלתיים: ויפלו כל העם על פניהם ויתפללו ויברכו לשמים אשר הצליח להם: ויעשו את חנוכת המזבח ימים שמונה ויקריבו עולות בשמחה ויקרבו זבח שלמים ותודה:...ותהי שמחה גדולה בעם ותסר חרפת גויים: ויקם יהודה ואחיו וכל הקהל ישראל להיות ימי חנוכת המזבח נעשים במועד שנה בשנה ימים שמונה מיום חמישה ועשרים לחודש כסלו בשמחה ובגיל". [ספר החשמונאים א' ד' 51 - 57].

• מדוע שמונה ימים?

המקור הקרוב ביותר מבחינת הזמן לאירוע הוא ספר החשמונאים ב' פרק א' ובו מסופר כי יהודה המקבי מודיע ליהודי אלכסנדריה שבית המקדש טוהר ושהוחלט לחוג את חג החנוכה שמונה ימים לזכר חג הסוכות שלא קיים כיוון שהעם היהודי באותה תקופה נרדף על ידי האוייבים.

מועצה אזורית באר טוביה
מחלקת נוער

אף חגיגת האורות הייתה מקובלת ביום השביעי של סוכות - ביום חגיגת בית השואבה: "ולא הייתה חצר בירושלים שאינה מאירה מאור בית השואבה... וחסידיים ואנשי מעשה היו מרקדים לפניהם באבוקות של אור שבידיהן..." (מסכת סוכה, נא א-ב)

צוות 2: נס פח השמן

חג החנוכה, כפי שהוא מוכר לנו, עוצב בתקופת הגלות. למעשה, מועדים רבים עוצבו בתקופה זאת משום ההכרח להתמודד עם הטרגדיה הדתית-לאומית. מתקופת המקרא ועד לחורבן בית המקדש השני, עיקר העבודה הדתית היה פולחן הקורבנות בבית המקדש. אחרי חורבנו, והמצב הקשה תחת שלטון הרומאים, ואחר כך בתקופת הגלות, התפתחו מנהגים חדשים ומסורות הלכתיות. חג החנוכה, לדוגמה, העלה את הבעייתיות בכל חריפותה - כיצד ניתן לחגוג את חג טיהור בית המקדש, כאשר העם יושב בגלויותיו, חסר כוח צבאי, ובית המקדש חרב זה דורות?!
כחמש מאות שנה אחרי הניצחון החשמונאי, בתקופה שבית המקדש חרב והעם בגלות, אנו מוצאים התייחסות לעניין:

"מאי חנוכה? כשנכנסו יונים להיכל, טומאו כל השמנים שבהיכל וגברה מלכות בית חשמונאים וניצחום. בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול ולא היה בו אלא להדליק יום אחד, ונעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים. לשנה אחרת קבעום ועשאו ימים טובים בהלל והודאה". (מסכת שבת דף כא עמ' ב)

בסיפור נס פך השמן, המופיע בגמרא, כחמש מאות שנים לאחר ניצחון החשמונאים בשדה הקרב, הומר סיפור הניצחון באמונה בהתערבות שמימית. האל ברצונו מחולל ניסים, וכך בעתיד יחולל את נס הגאולה מהגלות.
לפיכך הנס האמיתי הפך להיות נס פך השמן, נס שבכוחו לחזק את נפש העם לעמוד בקשיי הגלות.

צוות 3: מעטים מול רבים - תקופת הגאונים

מהותו המסורתית של חג החנוכה באה לידי ביטוי ממצה בתפילת ההודיה המיוחדת שקבעו חכמים לאומרה בכל יום משמונת ימי החנוכה בברכת "מודים" במסגרת תפילת שמונה עשרה. ברכה זאת נתחברה בתקופת הגאונים. בברכה זאת הושלם עיצוב ההשקפה לגבי החג - נס ההשגחה האלוהית על פך השמן הומר בנס הניצחון הצבאי והדגש שניתן בתקופה זו היה ניצחון מעטים את הרבים:
"על הניסים ועל הפורקן ועל הגבורות ועל התשועות ועל המלחמות שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה. בימי מתתיהו בן יוחנן, כהן גדול, חשמונאי ובניו, כשעמדה מלכות יוון הרשעה על עמך ישראל להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך, ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם, רבת את ריבם, דנת את דינם, נקמת את נקמתם. מסרת גיבורים ביד חלשים, ורבים ביד מעטים, וטמאים ביד טהורים, ורשעים ביד צדיקים, וזדים ביד עוסקי תורתך. ולך עשית שם גדול וקדוש

מועצה אזורית באר טוביה מחלקת נוער

בעולמך, ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופורקן [גאולה] כהיום הזה. ואחר כך באו בניך לדביר ביתך, ופינו את היכלך וטיהרו את מקדשך, והדליקו נרות בחצרות קודשך, וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו, להודות ולהלל לשמך הגדול".

צוות 4: גם אנו "מכבים" - העת החדשה

גלגול נוסף בתוכני החג מגיע עם תקופת ההשכלה ולאחר מכן בתקופת התחייה הלאומית. הוגיה וסופריה שבים לתיאורים הקשורים ב"מכבים". הפנייה אל העבר נעשית כדי לשאוב ממנו את האמונה באפשרות הגשמתו בשנית. ברור כי ההתבוננות בעבר והפיכתו למופת עתידי הוא מגמתיות לפי צרכי ההווה. הציונות השמיטה את המשמעות הדתית של החג והתמקדה ברעיון השחרור הלאומי. היא ביטלה את הקשר של הקב"ה והכניסה את האדם שחולל את הניצחון. אין זה מפליא, אפוא, שארגונים ציוניים כינו עצמם "מכבים" ו"חשמונאים", כמאבק מחודש ל"שחרור לאומי משלטון זר ועצמאות לאומית". חנוכה הפך גם לחג ציוני. מיטב משוררי התחייה חיברו שירים כדי להפיץ רעיון זה. לדוגמה:

הנס של הלב האמיץ / אהרון זאב

[דווקא חלקו הראשון של השיר, שלא מושר - צועק את המסר]

הנרות הללו אנו מדליקים

על הניסים והנפלאות

שבימים ההם ובזמן הזה.

ניסים ונפלאות

שנעשו בידי אנוש -

הנס של הלב האמיץ

הפלא של רוח האדם.

זו אשר גברה על צבאות ממלכות גדולות...

אנו נושאים לפידים / אהרון זאב

אנו נושאים לפידים

בלילות אפלים

זורחים השבילים מתחת רגלינו...

נס לא קרה לנו -

פך שמן לא מצאנו

בסלע חצבנו עד דם

ויהי אור...

מועצה אזורית באר טוביה מחלקת נוער

צוות 5: נילחם לעצמאות כמו המכבים

המאבק לעצמאות לאומית, תקומת העם בארצו, מלחמת השחרור, הקמת צה"ל והמאבק על ההגנה והשמירה על הקיום של מדינת ישראל, החזירו את הדגש על הצורך בעוז רוח, גבורה ונחישות להגן על קיומנו ועצמאותנו.

נעמי שמר לקחה את ראשית הפיוט "מעוז צור" והעניקה לו משמעות אקטואלית. בכך, בנוסף לשבח לצור ישראל - האל, הוסיפה שמר גם את השבח ל"מעוזים" - אותם מבצרים שהוקמו לאורך תעלת סואץ בתקופת מלחמת ההתשה.

שבחי מעוז / נעמי שמר

מעוז צור ישועתי, לך נאה לשבח
הרחק הרחק ליד ביתי הפרדסים נתנו ריח
אבוא במנהרות ובמצדות ובמערות
ובנקרות צורים ובמחילות עפר
אי שם בלב הלילה דרוך וחרישי
צופה בי מבקש נפשי.
...אבוי לו מעוקצי, ואבוי לו מדובשי
אבוי למבקש נפשי

נספח מס' 4 – כרטיס משימה (לכל הצוותים)

1. קראו את הקטע, מהי התקופה שבה מדובר?
2. מהי משמעות החג בתקופה זו? מה מייחד אותה?
3. איזה ערך/דגש/מהות בא לידי ביטוי בטקסט לגבי משמעות החג?
4. האם הקטע המצורף חידש לכם משהו שלא ידעתם קודם? אם כן, מה?
5. בחרו נציג מצוותכם שיציג בפני המליאה את משמעות החג בקטע שלכם - על איזו תקופה הוא מדבר וכו'.

